

РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ І ПРАВОВИХ РЕГУЛЯТИВІВ

У первісному суспільстві в процесі зародження первинних механізмів самоорганізації виникають так звані мононорми, які передбачають не диференційованість і синкретичність різних духовних, соціальних, моральних та правових цінностей. І хоча фактичне існування таких мононорм лишається відкритим предметом наукових дискусій, а обстоювання реальності мононорм в історії людства є прерогативою мислителів, котрі представляють історично-матеріалістичну методологічну платформу, спробуємо умовно прийняти в якості відправної точки нашого дослідження це положення. Такий ракурс дозволить показати домінанти світогляду та свідомості первісної людини, котрі сприяли подальшому розвитку та диференціації як індивідуальної, так і суспільної свідомості. Вітчизняний дослідник академік А. П. Окладніков зазначав, що палеоантропи, котрі більш широко відомі як неандертальці, за назвою першої знахідки, вже в період нижнього та середнього палеоліту — понад 200 тис. років тому, мали певну систему релігійних уявлень і відправляли обряди, в центрі яких знаходились культ мерців, тварин і сонячного світила, що є досить важливим для теми нашого дослідження. З появою у верхньому палеоліті — 30-40 тис. років тому, людини сучасного типу — *Homo Sapiens*, релігія отримала більш оформлений та досконалий характер.

Відтак, духовний чинник ймовірно є первинним і конституюючим у процесі соціо- та культурогенезу. Релігія апелює до начал абсолютних та трансцендентних і показує шлях до вдосконалення, спасіння та вічного життя індивідуального, у соборному і вселенському житті. Безумовно, ці інтенції мають своє світське відображення у відповідному способі соціально-правової самоорганізації. Вертикальний вектор Людина — Бог знаходить свій вираз у вимірі Людина — Людина. Так, вочевидь, релігійні інтенції добра і зла, гріховності та праведності зумовили й спосіб їх морально-правової легітимації та об'ек-

тивації. Правова презумпція: «Незнання законів не звільняє від їх дотримання», ґрунтується на тому положенні, що в основі правових регулятивів лежать найпростіші і найочевидніші вимоги моралі — «не вбий», «не вкради», «не чини перелюб», «не бреш» і т.д. Перші збірки законів: Ману, Хамурапі, Солона, Клісфена трансформують у світську площину релігійні цінності і сприймаються як такі, що мають божественне походження. Відомим є підхід, що витлумачує право як необхідний мінімум моралі для забезпечення і гарантування відповідної міри соціальної свободи. Продовжуючи цю думку, можна було б назвати релігію як максимум моралі у повноті свободи духу.

Вже Фома Аквінський представляє певну ієрархічну послідовність законів: Божественні, вічні, природні, людські...

Спостерігається відмінний вплив на формування мотиваційної та ціннісної системи людини з боку релігії та права. Так, система права виступає об'єктивною соціальною реальністю, що не просто відображається у свідомості, але й має імперативний характер, змушує людину дотримуватись певних норм, що виражені у законах, силою примусу, який забезпечується державною владою. Релігія ж апелює до внутрішніх, глибинних, трансцендентальних начал самовизначення людини. Вертикальний вектор, через трансцензус духу, розмикає кінцеві межі людської екзистенції та співвідносить її з Абсолютним і безкінечним, а відтак, індивідуальна реалізація свободи волі визначає і належну міру відповідальності за власний вибір, де не суд чи суспільна думка, а совість виступає вищим арбітром у певних колізіях.

Релігія, мораль і право відіграють ключову роль у саморозвитку та самоорганізації суспільного буття та знаходяться у діалектичному взаємовпливі однієї на іншу. Вочевидь, між релігією і правом існує як прямий, так і опосередкований взаємозв'язок. Так, прямий має місце у конфесійному праві, а також у тій частині законодавства, що регулює релігійні (міжконфесійні) взаємини. Світське, неконфесійне право виражає загальнолюдські цінності у їх уніфікованому і загальноприйнятному вигляді, знімаючи, в такий спосіб міжконфесійні суперечки, і стимулюючи трансформації у самій релігійній свідомості у напрямі толерантності, компромісності, відкритості. А опосередкований — у впливі релігії на право через систему моралі. Мораль виступає тією ланкою, що здійснює координацію права та релігії.